

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ АГРАРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Амеліна С. М. Граматичні особливості українського перекладу німецькомовної аграрної літератури.

У статті розглянуто граматичні особливості українського перекладу німецькомовної аграрної літератури. Обґрунтовано необхідність граматичних трансформацій. Визначено, що граматичні відмінності німецької й української мов зумовлюють використання при перекладі текстів аграрної тематики з німецької на українську мову таких прийомів: зміна порядку слів у реченні, додавання слів, трансформація простого речення у складнопідрядне, заміна однієї частини мови іншою.

Ключові слова: аграрна література, переклад, порядок слів, граматичні трансформації.

Амелина С. М. Грамматические особенности украинского перевода немецкоязычной аграрной литературы.

В статье рассматриваются грамматические особенности украинского перевода немецкоязычной аграрной литературы. Обоснована необходимость грамматических трансформаций. Определено, что грамматические отличия немецкого и украинского языков делают необходимым использование при переводе текстов аграрной тематики с немецкого на украинский язык таких приемов: изменение порядка слов в предложении, добавление слов, трансформация простого предложения в сложноподчиненное, замена одной части речи другой.

Ключевые слова: аграрная литература, перевод, порядок слов, грамматические трансформации.

Amelina S. M. Grammatical features of translation of agrarian literature from the German to the Ukrainian.

Grammatical features of translation of agricultural literature from the German to the Ukrainian are considered. Translator which translates science and technology texts, particularly agricultural literature should understand the text so he can properly recreate it in another language. When translating texts from one language to another there are translation difficulties associated with syntactic differences between the systems of initial and target languages. So translators have to solve these problems, given attention to the grammatical peculiarities of translation and using translation transformation. It is stated out that differences in the construction of sentences in German and Ukrainian languages changes the word order in the translation from German into Ukrainian. One of the grammatical peculiarities of Ukrainian translation of German agrarian texts is due to differences in the use of active and passive voice. It is identified that the ability to reduce the German common ingredient in compound nouns, carried out in order to save linguistic resources and avoiding reduplication has no analogue in the Ukrainian language. Therefore Ukrainian translation

contains the full equivalent of these concepts. The necessity of grammatical transformations is substantiated. It was determined that grammatical differences between the German and Ukrainian languages make it necessary to use when translating texts from German agrarian texts in Ukrainian such methods: changing the word order in a sentence, adding the words, transformation of a simple sentence in complex, replacement of speech parts.

Key words: agrarian literature, translation, word order, grammatical transformation.

Рушійною силою важливих прогресивних змін в аграрному секторі України є інтеграція у європейську спільноту. Тому одним із головних пріоритетів зовнішньоекономічної політики України є спрямованість на поглиблення співпраці нашої країни з Європейським Союзом, зокрема в галузі сільського господарства.

Актуальність статті зумовлена зростанням обміну інформацією між німецькомовними й українськими партнерами з питань сільськогосподарського виробництва і впровадження нових технологій в аграрний сектор. При перекладі текстів неминуче виникають труднощі, пов'язані з відмінностями між синтаксичними системами вихідної і цільової мов. Тому перекладачі, зважаючи на граматичні особливості перекладу, використовують перекладацькі трансформації.

Мета статті – розглянути граматичні особливості українського перекладу німецькомовних текстів з аграрної тематики.

Питання досягнення адекватності перекладу науково-технічних текстів було предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів і перекладознавців. При цьому вивчалися різні аспекти цієї проблеми: подолання перекладацьких труднощів, які виникають через розбіжності у граматично-структурній будові німецької й української мов (Т. Кияк, О. Огуй); семантика німецьких применників та їх відповідників (Г. Іверт); труднощі вживання німецьких применників (Б. Фрьоліх); необхідність граматичних трансформацій (М. Шульц); граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою (М. Кур'янова) та ін. Проте питання вивчення граматичних особливостей українського перекладу німецькомовної аграрної літератури задля досягнення максимальної адекватності перекладу потребує окремого дослідження.

Перекладач, який здійснює переклад науково-технічної, зокрема аграрної літератури, повинен розуміти текст, аби правильно відтворити його іншою мовою. Саме при перекладі таких текстів часто виникають проблеми. Розглядаючи проблеми перекладу з

німецької мови на інші, М. Шульц виокремлює три основні чинники, які їх зумовлюють: лінгвістичне значення (синтаксис); зв'язність тексту (контекст); намір тексту (інтенція або ситуація) [5]. Усі три аспекти, на думку дослідника, перекладач повинен розуміти, щоб переклад був правильним і теж зрозумілим.

Спираючись на напрацювання українських учених, М. Кур'янова відзначає, що граматичними особливостями, які впливають на морфолого-категорійні трансформації під час перекладу науково-технічних текстів, є такі:

а) розбіжності в будові мови як наборі певних граматичних категорій та форм: німецькі артиклі, наприклад, як категорія означеності / неозначеності, що визначають новизну інформації, невідомі українській мові;

б) різний обсяг змісту подібних конструкцій;

в) відмінні функціональні характеристики, наприклад, різні форми однини та множини;

г) відмінне частотне навантаження активного та пасивного стану, дійсного та мовного способів, інфінітивних конструкцій тощо;

д) різнотипність вираження «формальних» підметів “man” та “es”, неможливих у структурі українського речення; використання лексичних засобів для вираження граматичних категорій, коли при використанні німецького плюсквамперфекта в українському реченні з'являються «раніше, перед тим, до того»;

е) відмінна сполучуваність слів тощо [1, с. 4].

Зазначимо, що саме граматичні розбіжності між вихідною і цільовою мовою є однією з основних причин недосконалості комп'ютерного перекладу спеціалізованих текстів. Як зазначає Ю. Майнерт, труднощі програмі створюють не тільки контекст, але й структура речень або неправильні дієслова. У німецькій мові вирішальним є закінчення слова, що й визначає однину або множину, час дієслова або ж відмінок іменника. Науковець вважає, що «граматика визначає переклад – якщо вона не однозначна, то жодна програма не зможе здійснити однозначний переклад. Більш складна граматики вимагає більше правил, але також надає більше ясності» [4].

Додаткові труднощі для перекладача можуть створювати і зміни, зумовлені розвитком мов. Адже, виконуючи переклад, перекладач завжди має справу з двома мовами, які є динамічними

системами, що постійно змінюються і, очевидно, розвиваються в різних напрямках. Зміни особливо помітні, якщо вихідна й цільова мови належать до різних мовних груп за генеалогічною класифікацією. На думку М. Шульца, зміни у використанні граматики хоч і відбуваються набагато повільніше в порівнянні з лексичним складом мов, проте вони є більш тонкими [5], що вимагає від перекладача додаткових зусиль для точного і зрозумілого перекладу.

На основі розгляду офіційних джерел [3, с. 2], які презентують основні дані щодо сільського господарства Федеративної Республіки Німеччини, можна зробити висновок про те, якими є основні граматичні особливості текстів аграрної тематики і якими способами доцільно здійснювати їх переклад українською мовою.

Відмінності в побудові речень німецької й української мов зумовлюють зміну порядку слів при перекладі з німецької на українську мову, наприклад: *Wichtig ist aber auch, mit den Bundesmitteln und den Beitragsgeldern der landwirtschaftlichen Betriebe sparsam und wirtschaftlich umzugehen* [2, с. 21] (пор.: *Але також важливо використовувати федеральні фінансові засоби і грошові внески сільськогосподарських підприємств економно і по-господарськи*).

Характерним для німецької мови є використання сполучників на кшталт *aber*, прислівника *auch* не на початку речення, як це часто буває в українській мові, але в перекладеному реченні ці мовні елементи стоять на початку речення. Крім того, інфінітив *umzugehen*, який наявний у наведеному вище реченні і належить до прислівника *wichtig*, в українському варіанті стоїть безпосередньо після нього. У німецьких же реченнях інфінітив, який є незмінюваною частиною присудка, завжди стоїть на останньому місці в реченні.

Типовим для німецьких аграрних текстів є досить часте вживання поширених означень, структура яких є такою: артикль – прийменник – сукупність пояснювальних слів – означення (виражене прикметником або дієприкметником) – означуваний іменник. При перекладі німецьких поширених означень українською мовою порядок слів змінюється, поширене означення здебільшого відтворюється через використання дієприкметникового звороту або підрядного означального речення, наприклад: *Die für Siedlung und Verkehr genutzte Fläche ist seit 1992 um über 792.000 Hektar auf knapp 4,8 Millionen Hektar angewachsen* [3, с. 8] (пор.: *Площа, яка*

використовується для житла і транспортного руху, зростає з 1992 року більш, ніж на 792 000 га майже до 4,8 млн. га); *Die aus Kartoffeln gewonnene Stärke kommt in der Industrie zur Herstellung von etwa Papier, Klebstoffen, Tabletten und Zahnpasta zum Einsatz* [2, с. 12] (пор.: Крохмаль, отриманий з картоплі, використовується у промисловості для виробництва паперу, клею, таблеток і зубної пасти; або Крохмаль, який отримують з картоплі, використовується у промисловості для виробництва паперу, клею, таблеток і зубної пасти).

Розглянутий приклад свідчить ще про одну граматичну особливість українського перекладу німецьких аграрних текстів, зумовлену відмінностями у вживанні активного / пасивного стану і, відповідно, використання граматичної трансформації. Як бачимо, у вихідному варіанті використовується активний стан, а в перекладі – пасивний.

Відмінності у структурній побудові присудків, що вживаються в одному німецькому реченні, спричиняють перетворення при перекладі простого речення оригіналу, яке містить однорідні члени речення (присудки), у складнопідрядне з підрядним означальним, як-от: *In der Fischwirtschaft sind mehr als 41 000 Menschen beschäftigt und versorgen Verbraucherinnen und Verbraucher jährlich mit über 1,3 Millionen Tonnen qualitativ hochwertigen Fischereierzeugnissen* [2, с. 35] (пор.: У рибній промисловості зайнято більш, ніж 41 000 осіб, які щорічно постачають споживачам більше 1,3 млн. тонн високоякісних рибних продуктів).

Ще однією причиною зміни порядку слів при перекладі аграрних текстів є різниця в мовних одиницях, що передають категорію «наявність» у німецькій і українській мовах. Так, у німецькій мові в такому разі слугує зворот *es gibt*, еквівалент якого відсутній в українській. Наявність якогось предмета або явища виражається в українській мові іншими засобами (найчастіше дієсловом *є*, але також іншими дієсловами), наприклад: *Bedingt durch sinkende Produktionszahlen bei Papier und Pappe gibt es einen geringfügigen Rückgang bei den Flächen zur Gewinnung von Industriestärke* [3, с. 31] (пор.: Спостерігається незначне зменшення площ для виробництва промислового крохмалю, зумовлене зниженням виробничих показників щодо паперу та картопу).

Можливість німецької мови щодо скорочення спільного складника у складних іменниках, що здійснюється задля економії мовних засобів та уникнення повторів, не має аналогу в українській мові. Тому український переклад містить повний відповідник цих понять, які до того ж здебільшого передаються не сполученням іменників, а конструкцією «прикметник + іменник», наприклад: *In diesen über 374 Tausend land-, forst- und fischereiwirtschaftlichen Unternehmen arbeiten knapp 1,3 Millionen Menschen, das sind 12,9 Prozent weniger als 1999* [3, с. 7] (пор.: *У цих сільськогосподарських, лісогосподарських і риболовецьких підприємствах, кількість яких складає понад 374 000, зайнято майже 1,3 млн. осіб, що на 12,9 відсотка менше, ніж у 1999 році*).

Використання в німецькій мові інфінітивних зворотів (*um ... zu, statt ... zu, ohne ... zu*) дає змогу уникнути повтору підмета, що неможливо в українській мові через відсутність аналогічних інфінітивних конструкцій, тому при перекладі німецьких речень з інфінітивними зворотами доводиться додавати ще один підмет, що, відповідно, зумовлює перетворення німецького речення із зазначеним зворотом на складнопідрядне речення з підрядним мети. Наприклад: *Sie lässt den Mitgliedstaaten zugleich eine große Flexibilität, um auf die spezifischen Bedingungen und Potenziale der Regionen bestmöglich reagieren zu können* [3, с. 34] (пор.: *Водночас вона надає державам-членам ЄС гнучкості для того, щоб вони могли найкращим чином реагувати на конкретні умови і потенціал регіонів*).

Низку граматичних трансформацій, зроблених під час перекладу з німецької на українську мову, можна спостерігати на прикладі такого речення: *Im Forst- und Holzbereich (Rohholz, Halb- und Fertigwaren) hat sich Deutschland in den letzten Jahren mengen- und wertmäßig zu einem Nettoexporteur entwickelt* [3, с. 34] (пор.: *В останні роки кількісний і якісний розвиток лісової й деревообробної галузей (деревна сировина, напівфабрикати й готові вироби) Німеччини дав їй змогу стати нетто-експортером*).

Як свідчить порівняння оригіналу й перекладу, здійснено такі граматичні перетворення: змінено порядок слів, прислівники “*mengen- und wertmäßig*” замінено на прикметники «*кількісний і якісний*», компоненти складних іменників виражені через повні еквіваленти (передбачаючи й конструкцію «прикметник + іменник»), дієслово

“*entwickelt*” передано через іменник «розвиток», а для компенсації додано дієслово «дав змогу».

Розгляд офіційних джерел з основними даними щодо сільського господарства Німеччини уможливило висновок про те, що граматичні відмінності німецької й української мов зумовлюють використання при перекладі текстів аграрної тематики з німецької на українську мову таких прийомів: зміна порядку слів у реченні, додавання слів, трансформація простого речення у складнопідрядне, заміна однієї частини мови іншою.

Перспективи подальших наукових пошуків можуть бути пов'язані з більш детальним дослідженням граматичних трансформацій при перекладі аграрних текстів з німецької на українську мову.

Література

1. Кур'янова М. О. Граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою : автореф. дис. ... канд. філол. наук / М. О. Кур'янова. – К., 2006. – 16 с.
2. Die deutsche Landwirtschaft Leistungen in Daten und Fakten. – Berlin : Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz (BMELV), 2010. – 40 S.
3. Informationen zur deutschen Landwirtschaft. Zahlen, Daten, Fakten. – Berlin, 2014. – 40 S.
4. Meinert J. Darum können Computer nur schlecht übersetzen [Електронний ресурс] / J. Meinert. – Режим доступу : <http://www.welt.de/wissenschaft/article135421420/Darum-koennen-Computer-nur-schlecht-uebersetzen.html>
5. Schulz M. Übersetzen – ein Job für “Eierköpfe” [Електронний ресурс] / M. Schulz. – Режим доступу : <http://www.doku.net/artikel/uebersetze.htm>

Стаття надійшла до редакції 16.11.2015 р.